

Píše Libuše Heczková

(E*forum, 16. 08. 2023)

Několik posledních let se společně s historičkami Danou Musilovou a Marií Bahenskou poměrně intenzivně zabývám osudy žen, které v době před rokem 1945 měly předpoklady, schopnosti a dostatek energie i trochu štěstí, aby mohly vystudovat univerzitu. V akademické vědě zkoušely zahájit svou profesní kariéru a někdy, byť výjimečně, mohly na univerzitních pracovištích tuto kariéru také dále rozvíjet. Jejich osudy mne nepřestávají zajímat, protože se na nich tolik podepisují dějiny 20. století.

Značná část těchto žen, židovských studentek z německých univerzit a posléze lékařek, filoložek, právniček a chemiček, skončila v transportech do koncentračních táborů. Jiná, také poměrně početná skupina vysokoškolsky vzdělaných žen emigrovala po roce 1938 a poté po roce 1948, další skončily ve vězení. Některé byly donuceny opustit vědecká pracoviště nebo na nich byly zcela marginalizovány a jen nemnohé měly to zvláštní štěstí, že se jim podařilo i bez koketování s novou mocí zůstat u své vědy. Bez ohledu na jejich vědecký obor byly v ohrožení všechny.

Mezi těmito ženami má své zvláštní místo PhMr. a Ing. Dr. **Emilie Laubová Kinská**, o níž se mi dlouho nedařilo najít mnoho informací. Po roce 1948 vedou stopy k vyšetřování údajné sebevraždy Jana Masaryka a pak k vyšetřovacímu spisu Laubové Kinské, který se uzavírá rozsudkem 12 let vězení a zabavení veškerého majetku za zločin velezrady. V srpnu tomu bude 70 let, co tento rozsudek nabyl právní moci.

Život Emilie Laubové Kinské se začal v Litomyšli v rodině Jana Lauba, tamního lékárníka, purkmistra a starosty, angažovaného vlastence, přítele Bedřicha Smetany a Aloise Jiráka. Maminka Klementýna Laubová rozená Fléglová nebyla v Litomyšli méně známá než její muž, po odchodu Terézy Novákové převzala vedení tamního Spolku paní a dívek českých. Emiliiny sestry byly vlastně neméně pozoruhodné: Olga (provdaná Sklenářová) vystudovala stejně jako Emilie ČVUT a stala se z ní odbornice v oblasti zbožiznalství a kontroly potravin, sestra Marie (provdaná Apetauerová) byla lékařka, specialistka na venerologické a kožní nemoci, a Emiliina třetí sestra Klementýna měla asi nejliterárnější život ze všech. V roce 1911 ji svedl Jarmil Krecar, jenž tehdy vyučoval na litomyšlském gymnáziu. Rodina Krecara donutila, aby si Klementýnu vzal, toto manželství se však postupně stávalo nefunkční. Ostatně Klementýna byla asi mimořádně krásná žena, její tvář a tělo si oblíbil Jan Štursa, jemuž několik let stála modelem. Emiliin osud byl pravděpodobně nejkomplikovanější. Ve vyšetřovacím spise k procesu z roku 1952 se skupinou „Kinská a spol.“ doporučují vyšetřovatelé vězněnou Kinskou bedlivě sledovat i ve vyšetřovací cele: „Toto obsazení jest v tomto případě obzvláště nutné, jelikož Kinská jest velmi chytrá a rafinovaná

žena, která se jen tak rychle nevzdá bez boje.“

Tato „chytrá a rafinovaná žena“ spojila svoji vědeckou dráhu s farmakologií a toxikologií. Její volba u dcery lékárníka není až tak překvapivá. Farmacie jako taková se sice z dnešního pohledu zdá skoro ženským zaměstnáním, v minulosti to ovšem nebylo tak jasné. Důvody, proč se ženy prosadily jako farmaceutky (tedy nejen lékárnice), byly různé. V období první republiky byla chemie obecně ve svých různých podobách od farmacie přes dermatologii až k fyzikální chemii na různých fakultách univerzit oblíbeným oborem studentek; řadě z nich se podařilo zůstat pracovat v oboru a některé dosáhly i významných vědeckých úspěchů. Není bez zajímavosti připomenout, že jedna z prvních profesorek v Československu Hedwig Langecker získala mimořádnou profesuru na pražské německé lékařské fakultě v roce 1934 právě na základě významných výsledků v oboru farmakologie.

Hedwig Langecker studovala a posléze pracovala u profesora **Wilhelma Wiechowského**, jehož matka **Wilhemine Wiechowsky** (Rodina Wiechowsky byla židovského původu, asimilovaná jako většina německy mluvících intelektuálů Prahy druhé poloviny 19. století.) patřila k nejvýznamnějším německým pražským feministkám a jejím cílem bylo dosáhnout vzdělanosti žen v co nejširší míře. Sám prof. Wiechowsky se přátelil s intelektuálními a uměleckými pražskými německými židovskými kruhy. Jeho rodinné zázemí zcela určitě formovalo jeho vztah k mladým adeptkám věd, které měly dost ambicí a sil univerzitní kariéru nejen započít, ale také v ní pokračovat. Tato okolnost nebyla pro první vědkyně nevýznamná. Doba, kdy profesori ženám nedovolovali vstup na své přednášky a studenti pískali při příhodu prvních hospitantek na přednášky, minula jen nedlouho předtím. Profesori, kteří reprezentovali své obory nejen vědecky, se tak v mnohém lišili právě ve svém vztahu k ženám. Za kariérami prvních žen na univerzitách a vysokých učeních ještě více než za kariérami mužů musely stát výrazné a ženskému vzdělání otevřené osobnosti vědeckého světa. Případně se jednalo o obory, které se nestačily stát prestižními, a v nichž tedy bylo jaksi snazší přihlížet jen k odborným kvalitám.

Farmacie a lékárnická profese byly tehdy vnímány tak trochu jako rodinná živnost. Manželky lékárníků pracovaly v nejtěsnější blízkosti svých manželů v pozicích, jež bychom dnes nazvali „junior partner“, v případě potřeby své muže zastupovaly a dědily po nich živnost. Sama univerzitní příprava lékárníka či lékárnice byla dvouletá, po jejím skončení byl udělen titul PhMr. Studium farmacie na univerzitách v monarchii i následnických státech podržovalo pro farmacii nutnost odborného praktického vzdělání včetně vzdělání o drogách přírodního původu. (Hedwig Langecker se musela habilitovat jak v oboru farmakologie, tak farmakognozie.) Budoucí mimořádná profesorka Langecker pracovala na lékařské fakultě a svoji práci spojila se studiem drog a různých chemických látek v lidském organismu. Mezi jinými sledovala látky jako inzulin a další organické sloučeniny produkované lidským tělem, ale zajímala se též o oblíbené drogy jako kokain.

Emile Laubová Kinská šla jinou cestou. Po získání farmaceutického vzdělání se

orientovala více na samu chemii a vystudovala jednu z vysokých škol, jež byly v té době sdruženy pod Českým vysokým učením technickým, Vysokou školu chemickotechnologickou, kde získala jak titul Ing., tak následně v roce 1938 titul doktorky technických věd. Její kariéra závisela na rodinném zázemí, které bylo česky vlastenecky a emancipačně orientované, a také na blízkých vztazích s jejím profesorem Emilem Švagrem, který jí nabídl po ukončení studia a po krátkém působení v továrně na celulózu v Holoubkově u Rokycan místo asistentky na ČVUT. Od roku 1928 se Laubová Kinská stala asistentkou Ústavu toxikologie, soudní chemie a mikroskopie při ČVUT. Roku 1929 československý denní tisk přinesl krátkou zprávu o tom, že byla jako první žena v Československu jmenována soudní znalkyní v oboru toxikologie a chemie. V roce 1930 již Laubová Kinská figurovala jako soudní toxikoložka u pozoruhodného případu vraždy sklem, o němž pro jeho neobvyklost referovala obsáhle i *Přítomnost*. Prof. Emil Švagr ovšem nebyl proslulý jen jako chemik a soudní znalec. Jako chemik českým odbojářům za první světové války falšoval pasy a pomáhal pašovat dokumenty. Na počátku druhé světové války byl zatčen gestapem pro svoje chemické expertizy a svoji pověst, avšak znovu se angažoval v odboji. Gestapo mělo zvláště zájem o jeho tajné inkousty (ty s ním studovala také Kinská), byť ty již tehdy byly dávno v bezpečí v Londýně, jak vzpomínal jeden ze Švagrových studentů Václav Hovorka v jubilejním článku ke Švagrovým šedesátým narozeninám v roce 1948.

Může se zdát, že se tyto okolnosti osobnosti Laubové Kinské příliš netýkají, ale právě tyto souvislosti mohou pomoci pochopit její cestu k úspěšné kariéře i k jejímu tragickému konci. Po uzavření vysokých škol mohla Laubová Kinská ještě určitou dobu pracovat jako soudní znalkyně, pak se však musela vrátit do Litomyšle vést rodinnou lékárnu. Po válce se opět připojila k prof. Švagrovi v jeho ústavu na ČVUT. Za války se účastnila odboje, tedy alespoň podle údajů v jejím vyšetřovacím spise, a za svoji odbojovou činnost byla dokonce odměněna.

Emilie Laubová Kinská byla členkou strany národně socialistické a blízce se přátelila s Bedřichem Tautermannem. Jako soudní znalkyně se dostala k analýzám nedopalků cigaret při vyšetřování údajné sebevraždy Jana Masaryka. Výsledky jejích analýz stejně jako cigarety samy však byly zabaveny. Laubovou Kinskou začala sledovat StB, odposlouchávala jí telefon, hlídala její byt. Roku 1952 během reorganizace ČVUT a vzniku samostatné Vysoké školy chemickotechnologické tehdy již tzv. nespolehlivá a podezřelá Emilie Laubová Kinská musela odejít, na chvíli získala místo jako odborná asistentka v ústavu soudní chemie při Lékařské fakultě Univerzity Karlovy. Už v roce 1948 pravděpodobně napomáhala útěku bývalého československého velvyslance v Nizozemí, novináře a diplomata Karla Erbana a jeho ženy a byla zapletena i do vyšetřování bývalého dánského vyslance v Československu Miroslava Plesingera-Božinova.

Emilie Laubová Kinská byla podle dochovaného protokolu ve vazbě týrána, vyšetřovatelé se jí snažili různými prostředky zlomit. Ve vězení zůstala až do roku 1961. Kdy zemřela, se mi zatím zjistit nepodařilo. V historii kriminologie její jméno, přestože do ní rozhodně patří, nikdo nepřipomíná.

Naše cesta za ženami působícími ve vědeckých institucích před rokem 1945 by chtěla takové ženy, jako byla Emilie Laubová Kinská, připomenout. Přitom jsme si též vzaly za cíl upozornit na to, že už před násilnou státní ženskou pracovní emancipací tu byla řada žen, které se na cestu vědy vydaly dříve, než ženy musely povinně budovat socialismus, a že jejich práce skutečně posunovala československou společnost vpřed. Práce a věda totiž byly jejich dobrovolným rozhodnutím. Tyto na sebe náročné ženy věřily, že mohou být ve všech oborech lidské práce společnosti stejně platné jako muži. Nebyly něčí „osudové ženy“, byly jen osudové samy sobě.

www.ipsl.cz